

Cizinec ve srovnávacím výzkumu

Jak by se na první pohled mohlo z nadpisu zdát, předmětem mé práce je cizinec zkoumanou osobou. Ale opak je pravdou. Právě sociolog je Dismanem metaforicky označován za cizince. Zaměřím se tedy na překážky, se kterými se sociolog provádějící srovnávací výzkum setkává. Zároveň také vysvětlím, proč je důležité, aby se sociolog se svým postavením cizince uměl vypořádat. V mé práci budu vycházet především z knihy Miroslava Dismana *Jak se dělá sociologická znalost*.

Každý člověk je členem své kulturní skupiny a ani sociolog není výjimkou. Skupina je velmi důležitá pro vývoj individuální osobnosti jedince, protože ho v procesu socializace seznamuje se svými normami. Také mu předává určitou historickou zkušenost, která je pro skupinu společná a která ovlivňuje její vnímání okolí. Každá skupina má své vzorce řešení určitých situací a jedinec je časem internalizuje a aplikuje, aniž by uvažoval nad jejich původem či významem, protože jim přirozeně rozumí. Při srovnávací studii se však sociolog setkává s cizí skupinou, která se vždy liší od jeho vlastní. Člověk, stejně jako sociolog, se nové skupině může přiblížit, ale nikdy ji nebude moci přijmout za svou vlastní. A stejně tak ho skupina za svého vlastního nepřijme. Je to právě kvůli absenci společné historické tradice a zkušenosti, které skupinu utvářely. Nová skupina tedy sociologa nebo jakéhokoliv nově příchozího vnímá jako cizince.

Sociolog se tak také cítí, neboť jeho obvyklé myšlení v novém prostředí nefunguje. Má tendenci se řídit vlastními starými vzorci a tím se také uchýlovat k etnocentrismu. Může tím skupinu a její jevy zcela dezinterpretovat. Bourdieu ve své přednášce o zúčastněné objektivaci však tvrdí, že výzkumník by měl neustále odkazovat ke své vlastní zkušenosti, ne se od ní distancovat, nebo se ji snažit odstranit. „Cizinec se musí stát součástí světa, který je třeba ovládat akcí,“ (328) tvrdí Disman.

Přestože se sociolog na výzkum může připravit předem, prostudovat si kulturu, řeč, chování zkoumané skupiny, není to tak přínosné jako samotný pobyt v novém zkoumaném prostředí, kde sociolog změní vnímání sama sebe a svého statusu. Při takovém pobytu dochází

k osvojování si nových vzorců. Nikdy je sice nebude chápat a aplikovat tak automaticky jako ty vzorce, v kterých byl prvně socializován, ale tím, že je bude vnímat a definovat každý jejich prvek znovu a zvláště, může racionální interpretaci dospět ke správnému závěru. Bohužel však svou nutností racionální interpretace může výsledek také vyložit naprosto chybně. Právě jazyk je častou překážkou.

Jazyk je považován za prostředek myšlení. Stejně jako se skupiny odlišují kulturou, mají také odlišnou řeč a tím pádem i myšlení. Ačkoliv se výběr lexikálního výrazu může jevit jako správný, je vždy potřeba uvažovat také kulturní kontext, který je ale pro cizince těžko rozpoznatelný. Zdánlivý ekvivalent může mít jiný význam v jiném kulturním kontextu nebo může ekvivalent zcela chybět. Toto je nutné mít na paměti, pokud stanovujeme indikátory výzkumu, abychom předešli nejasnosti, nepřesnosti a dezinterpretaci výsledku.

Výběr správných indikátorů je sťažejní. Pokud provádíme srovnávací výzkum, musíme brát na vědomí, že ne všechny indikátory jsou relevantní v každé kultuře, v každé skupině. Vliv jednoho na druhé je také v každé skupině individuální. Disman ve své knize navrhuje postup, který by sociologovi měl pomoci se stanovováním správných indikátorů. Tvrdí, že pokud máme dostatečné množství indikátorů, následná analýza dat nám ukáže, které indikátory jsou pro kterou skupinu použitelné. Tyto indikátory musí mít dostatečnou korelaci s těmi univerzálními. Ani to nám však nemůže zaručit, že výsledky správně interpretujeme. Nejdůležitější je stále hluboká znalost dotyčné kultury.

Další překážka, se kterou se sociolog při srovnávacím výzkumu může setkat, je problém překladu. Pro jeho správnost nestačí jen znalost jazyka a kultury zkoumané skupiny. Cizinec (sociolog), který již téměř splývá s novou skupinou, opět nezaručuje, že výzkum přinese správné výsledky. Je nutné, aby si stále udržoval kontakt i se svou prvotní skupinou. Předchozí zkušenost s ní je nedostačující. Je třeba, aby byl schopen porozumět oběma skupinám. Americký sociolog a psycholog Stanley Schachter navrhl pro validní překlad techniku zpětného překladu. Bilingvní překladatel přeloží originál do jazyka zkoumané skupiny a další překladatel pak přeloží jeho dokument zpět do originálu. Pokud se při porovnání originálu a druhého překladu liší, je třeba dokument přepracovat tak, aby se odstranily nejasnosti.

Disman v závěru tvrdí, že nejefektivnější způsob překonání všech technických překážek výzkumu by bylo vytvoření skutečně mezinárodní pracovní skupiny. Srovnávací výzkum však nemusí probíhat jen v geografickém měřítku, nemusíme nutně zkoumat skupiny, které jsou od

sebe geograficky vzdálené. Mužeme porovnávat také dvě skupiny jedné kultury, například muže a ženy. I tyto dvě skupiny mají odlišnou historickou zkušenost a to ovlivňuje jejich identitu. Sociolog muž je cizincem ve skupině žen, stejně tak je tomu podle Dismana i naopak. Postup k odstranění překážek je však stále stejný.

Použitá literatura:

Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

Bourdieu, P. 2003. Zúčastněná objektivace: Huxleyho přednáška. *Biograf*. 30.

Citace:

Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. S. 328.